

crkva u svijetu

EKUMENIZAM

STARE ISTOČNE CRKVE U DIJALOGU S KATOLIČKOM CRKVOM

Jerko Barišić

Drugi vatikanski sabor otvorio je i ekumenski dijalog između Katoličke Crkve i starih istočnih Crkava. Među stare istočne Crkve ubrajamo one Crkve koje su se odijelile od jedinstvene Kristove Crkve za kristoloških rasprava ne primivši sabor u Efezu (431) odnosno u Kalcedonu (451). Tako na Istoku danas imamo nestorijance i monofizite. Nestorijansku Crkvu zovemo asirska, a monofizitske (ili nekalcedonske, nebizantinske) Crkve jesu armenska, sirska, koptska i etiopska. Sve ove Crkve stupile su u dijalog s Rimom. Na svom početku dijalog je krenuo »s mrtve točke« ali konstantno jača, razvija se, širi i napreduje. On se osobito razmahao poslije »sastanka na vrhu« monofizitskih Crkava u Addis Abebi 1965. Kontakti vremenom postaju sve češći, prisniji, dublji i srdačniji. Dopisivanje, delegacije, promatrači, susreti. Dijalog starih istočnih Crkava jest živ, aktivan, bliz, u nečemu čak bolji negoli pojedinih pravoslavnih Crkava. Uvjeti za dijalog nisu najbolji. Sve su to relativno male, siromašne Crkve, razasute, rastrkane, a i udaljene. Nalaze se u Aziji i Africi, broje oko 30 milijuna vjernika. Utopljene su u moru drugih religija, čak i poganskih. Već odavno odijelile su se od Rima, iako ne direktno, pa ne osjećaju toliko »nostalgiju« za povratkom. To su momenti koji otežavaju njihov dijalog s Katoličkom Crkvom. Uza sve to, dijalog je uspostavljen i uspješno se vodi. U tome svakako na prvom mjestu stoji armenska Crkva. Velikih zasluga za dijalog starih istočnih Crkava s Katoličkom Crkvom imaju carigradski patrijarh Atenagora i etiopski car Haile Selassie. Za stvaranje pogodne klime u odnosima između starih istočnih Crkava i Katoličke Crkve mnogo su doprinijeli sastanci u Aarhusu i Addis Abebi. Oni su uvelike omogućili i olakšali dijalog između njih.

Od 11. do 15. VIII. 1964. održavao se u danskom gradu Aarhusu mješoviti sastanak između teologa pravoslavnih Crkava i teologa starih istočnih Crkava. Sudjelovalo je osam pravoslavnih i deset staroistočnih teologa.

Raspravljalo se o kristološkom problemu. Iako je to bila stvarno neslužbena konzultacija, ipak su donesene i izrečene vrlo značajne izjave. Tom je prigodom izjavio u jednom interviewu predstavnik armenske Crkve Cilicije Karekin Sarkissian: »Poslije niza konferencija, koje su slijedile nakon debata između pravoslavnih teologa i predstavnika Crkava zvanih monofizitske, uvidjelo se da nije bilo razlike u substanciji vjere. Postoji razlika u izražavanju, ali ona je opravdana; život i misao Crkava pokazali su da su bojazni, koje su mogle biti izražene u prošlosti u vezi s nekim izrazima, otkrivene kao bezrazložne. Nije bilo ni podjele u osobi Kristovoj kod Bizantinaca, niti zaborava ili nepriznavanja njegovog čovjštva u onih koje se optužuje s monofizizma.«¹ U zajedničkoj pak deklaraciji od 15. VIII. stoji: »U bitnosti kristološke dogme našli smo se u potpunom slaganju. Vidimo istu istinu izraženu od svake strane u različitim terminologijama. Budući da se slažemo u potpunom odbacivanju Eutihova naučavanja, a također i Nestorijeva, prihvaćanje ili neprihvatanje Kalcedona ne povlači sa sobom primanje jedne ili druge hereze. Našlo se da dva dijela slijede temeljnu kristološku nauku jedne nepodijeljene Crkve, onakvu kakva je izražena od sv. Ćirila. Kalcedonski sabor (451), toga smo bili svjesni, može biti shvaćen samo utoliko što opet potvrđuje odluke Efeza (431) i bolje shvaćen u svijetlu slijedećeg carigradskog sabora (553). Svi sabori moraju biti promatrani kao etape jednog integralnog razvitka, i nijedan sabor ili dokumenat ne može biti studiran izolirano. Važna uloga političkih, socioloških i kulturnih faktora, koji su u prošlosti stvorili napetost među strankama, mora biti među nama razmotrena i studirana. To nas ne bi smjelo unaprijed odjeljivati. Uviđamo nužnost da zajedno idemo dalje. Ono o čemu se radi od međusobne je važnosti za sve Crkve Istoka kao i Zapada, i za jedinstvo cijele Crkve Isusa Krista. Duh Sveti koji stanuje u Crkvi Isusa Krista povest će nas skupa do punine istine i ljubavi. U ovom cilju mi ponizno dajemo našim Crkvama plod našeg zajedničkog rada kroz ova tri dana. Dakako, praktični problemi ostaju. Ali isti duh koji nas je doveo ovdje zajedno, nastaviti će voditi naše Crkve do zajedničkog rješenja ovih zadnjih problema.«² U Aarhusu se doista direktno radilo samo o studiranju temeljnog dogmatskog stajališta između pravoslavnih Crkava i starih istočnih Crkava. Ali to je i te kako važno i za Katoličku Crkvu. Prema izjavama, naime, stare bi se istočne Crkve u tom pogledu stvarno izjednačile s pravoslavnima, a time istodobno olakšale i dijalog s Katoličkom Crkvom. Nadalje u deklaraciji obje strane ostavljaju otvorena vrata djelovanju Duha Svetoga da ih vodi do »punine istine i ljubavi«. Shvaćaju konačno da je to o čemu se radi »od međusobne važnosti za sve Crkve Istoka kao i Zapada i za jedinstvo cijele Crkve Isusa Krista.«

Još je važniji — sa stajališta dijaloga Katolička Crkva—stare istočne Crkve — sastanak u Addis Abebi. On naime izravno radi i o tome pitanju. Na inicijativu etiopskog cara Haila Selassija trebao se u siječnju 1965. u Addis Abebi održati sastanak predstavnika »starih Crkava Istoka« i »autokefalnih pravoslavnih Crkava«. Nije to imao biti neki sabor nego neke vrsti »sastanak na vrhu«. Međutim, nastale su neke poteškoće te

¹ *Irénikon*, Chevetogne, 4, 1964, 549—550.

² *Irénikon*, Chevetogne, 4, 1964, 550—551.

su se sastale samo nekalcedonske Crkve, njih šest, one čiji su patrijarsi dali caru Etiopije naslov »branitelj vjere«: Koptska, Sirska Antiohije, Armenska Ečmiadzin, Armenska Cilicije, Etiopska i Sirska Indije. Skup je trajao od 15. do 21. siječnja 1965. Važno je što su zaključili u pogledu odnosa s Katoličkom Crkvom. »S Rimskom Crkvom mi također dijelimo istu vjeru i zajednicu do Kalcedona, onda je došla rastava. Mi se veselimo novoj svijesti koju Katolička Crkva počinje pokazivati sa svoje strane priznavajući druge Crkve, a posebno pravoslavne Crkve Istoka. Uzimajući u razmatranje ovo novo raspoloženje duha, mi smo obvezani ući također i sami u razgovor s Katoličkom Crkvom u smislu tjesnijeg razumijevanja. U našim odnosima s njome, mora biti usvojen princip dijaloga na nivou Crkava. U vezi s time, mi ćemo tražiti od Rimokatoličke Crkve da preispita koliko teoriju toliko i praksu što se tiče držanja unijatskih Crkava i prozelitizma među članovima naših Crkava. Sretni smo što možemo zabilježiti da su istočne pravoslavne Crkve isto tako izrazile pozitivan stav u smislu uspostavljanja dijaloga s Rimokatoličkom Crkvom i nadamo se da će biti moguće za naše Crkve ići u ovom pravcu u suradnji s njima.«³ Prema tome, otvaranje dijaloga »na nivou Crkava«. U tome ići u suradnji s pravoslavnim Crkvama. Paziti pak osobito na delikatni problem unijata odnosno prozelitizma, jer ogranci svih tih Crkava pripadaju Katoličkoj Crkvi zahvaljujući radu misionara posljednjih stoljeća.

Armenska crkva

Od svih starih istočnih Crkava Armenska Crkva vodi danas s Katoličkom Crkvom najaktivniji i najplodniji dijalog. Dapače, ona u tome stoji na holjem mjestu od mnogih pravoslavnih Crkava, možda čak odmah iza Carigradske. To se pogotovo odnosi na Armensku Crkvu Cilicije, što je i shvatljivo, jer živi u mnogo povoljnijim uvjetima negoli one u SSSR-u i Turskoj ili pak malena Crkva u Jeruzalemu.⁴ Suvremeni kontakti s Katoličkom Crkvom počinju u pitanju promatrača za sabor. Od tada počinju brojni raznovrsni dodiri dviju Crkava, čak osobni susreti na najvišem nivou.

Armenska Crkva Cilicije spremno se odazvala pozivu Rima te je poslala svoje promatrače već na prvo zasjedanje Sabora. U svom dijalogu s Katoličkom Crkvom Crkva Cilicije veoma je pristupačna, otvorena, srdačna i bliska, pa i teološki, što najbolje svjedoče izjave njezinih dostojanstvenika kao i ostali dokumenti. Papa Pavao VI. dva puta se je osobno sastao s katolikosom Khorenom I. Prvi put bilo je to časovito, prilikom papina putovanja na euharistijski kongres u Bombay, u beirutskom aerodromu 2. XII. 1964. Drugi susret između njih zbio se u Rimu od 9. do 11. svibnja 1967. Katolikos Khoren je uopće prvi poglavar jedne istočne Crkve, bilo stare bilo pravoslavne, koji je službeno posjetio papu u Rimu. Tom je prigodom rekao katolikos u svom pozdravnom govoru: »Pridružujemo se vašoj Svetosti i svim poglavarima kršćanskih Crkava

³ *Irénikon*, Chevetogne, 1, 1965, 90—91.

⁴ Danas naime postoje 4 autonomne armenske Crkve: Katolikat Ečmiadzin, Katolikat Cilicije, Patrijarhat jeruzalemski, Patrijarhat carigradski.

u žarkoj molitvi Svevišnjemu, da bi se udostojao pojačati veze duhovnog zajedništva u srcima svih kršćana, kako bi, djelovanjem svoje milosti, pripremio duhove za međusobno razumijevanje; da dovede sve ljude jedinstvu i zajedničkom svjedočenju u ljubavi i istini za slavu svemogućeg Boga i za dobrobit ljudi u ostvarenju Kristova kraljevstva na zemlji.«⁵ A papa između ostalog odgovara: »Kako bismo mogli, onda, ne težiti svim našim silama da uklonimo zapreke i riješimo razlike koje još priječe da naša celebracija postane koncelebracija?«⁶

Kontakti Katoličke Crkve s Ruskom armenskom Crkvom su, razumljivo, manje česti od kontakata s Cilicijskom. Crkva Ečmiadzin kasnije je stupila u kontakt, te je u dijalogu i malo sporija. Ruska armenska Crkva šalje promatrače na drugo zasjedanje sabora. Od kontakata važan je posjet katolikosu Vaskenu I. što su ga 6. VI. 1965. učinili delegati Sekretarijata za sjedinjenje kršćana mons. Willebrands i o. Duprey. Također je katolikos posjetio i katolički armenski patrijarh Ignacije Petar XVI. Batanian 31. XI 1965. donijevši mu vlastoručno pismo Pavla VI. A katolikos Vasken u pratnji patrijarha Derderiana i Kalustiana svečano je i službeno posjetio papu u Rimu od 8. do 12. svibnja 1970.

S jeruzalemskim patrijarhom Derderianom sastao se papa u Jeruzalemu 4. i 6. I. 1964. za vrijeme svog hodočašća u Svetu Zemlju. Patrijarh je sa svoje strane posjetio Pavla VI. u Rimu 1968. godine.

Carigradskog patrijarha Kalustiana posjetila je papina delegacija još 1964., zatim kardinal Bea 1965., i konačno sam papa za svog boravka u Carigradu 25. i 26. VII. 1967. »Mi vjerujemo — rekao je tada patrijarh — da je to poticanje Duha Svetoga što u naše vrijeme gotovo sve Crkve i kršćanske zajednice ozbiljno i iskreno teže jedinstvu kršćanstva ... Vaša Svetost i patrijarh Atenagora su pioniri na tom polju.«⁷

Sirska Crkva

Sirska Crkva Antiohije zarana ulazi u bliski dijalog s Katoličkom Crkvom. Već od drugog zasjedanja Sabora ima svoje promatrače. Prigodom dolaska Pavla VI. u Jeruzalem 4. siječnja 1964. na dočeku, kao predstavnici Sirske Crkve, bili su jedan biskup i nekoliko svećenika. Iz Jeruzalema papa je poslao patrijarhu Jakobu III. pozdrav i zahvalio mu što je poslao promatrače na Sabor. Patrijarh je odgovorio želeći da papin posjet Palestini bude »za dobrobit i jedinstvo kršćana.«⁸ Pavao VI. javio se patrijarhu također i idući na drugo hodočašće — u Tursku 25. VII. 1967.

I Sirska Crkva Indije ima promatrače na drugom zasjedanju Sabora. Papin brzoglasnik iz Jeruzalema 4. I. 1964, u kojem zahvaljuje na slanju promatrača, primljen je u času kad je »katolikos Istoka« Baslios Ghevar-

⁵ *L'Osservatore Romano*, Roma 10. svibnja 1967, str. 1.

⁶ *L'Osservatore Romano*, Roma, 10. svibnja 1967, str. 1.

⁷ Pietro Silvi, *Il viaggio di Paolo VI a Istanbul e a Efeso*, Libreria editrice vaticana, 1967, str. 95.

⁸ Michele Maccarrone, *Il pellegrinaggio di Paolo VI in Terra Santa*, Libreria editrice vaticana, 1964, str. 146.

ghese II. preminuo, te je na nj odgovorio Ougen Mar Themotios. Prije polaska u Carigrad 1967. papa opet šalje brzojav Sirojskoj Crkvi Indije. U njemu spominje Efeški sabor. Papi se zahvalio katolikos Baselius brzojavom:

Koptska Crkva

Između Katoličke i Koptske Crkve vladaju prisni odnosi. Početkom 1962. dolazi u Egipat mons. Willebrands u vezi promatrača za Sabor. Koptska Crkva šalje ih od drugog zasjedanja. Na papinu dočeku u Jeruzalemu 1964. bili su predstavnici Koptske Crkve: biskup i svećenici. Iz Jeruzalema poslao je Pavao VI. brzojavni pozdrav patrijarhu Kirilosu, na koji je ovaj odgovorio. To je papa učinio i iz Carigrada 1967. Veliki dokaz prijateljskih odnosa dviju Crkava jest poklon relikvije sv. Marka od strane pape koptskoj Crkvi 1968. prigodom posvete nove katedrale u Kairu. Patrijarh Kirilos, naime, bio je pozvao za tu zgodu čak i Pavla VI. Papinsku delegaciju sačinjavali su kardinal Duval, mons. Willebrands i Olivotti te o. Duprey. Tim su svečanostima prisustvovali egipatski predsjednik Naser i etiopski car Haile Selassie.

Krunski domet dobrih odnosa dviju Crkava s ozbiljnim perspektivama sjedinjenja predstavlja svakako nedavni posjet patrijarha Amba Senude III. Pavlu VI. u Rimu od 4. do 10. V. 1973. U pozdravnom govoru rekao je papa: »Svijesni smo da nam Bog pruža veliku prigodu. Ne očekujemo da će se poteškoće od petnaest stoljeća povijesti moći odmah prebroditi. Ali nadamo se da ćemo naći put.«⁹ A preko svečane papine mise 6. V. Senuda je u svom govoru rekao da je već vrijeme da se nadvladaju »suviše spekulativne komplikacije.« I dalje: »Na jedinstvo nas potiče sadašnji čas, obilježen opasnostima ateizma, materijalizma, nećudoređa, protiv kojih je nužno jedinstvo djelovanja svih koji vjeruju u Krista.«¹⁰

Etiopska Crkva

I ova stara istočna Crkva, najbrojnija od svih, uspješno vodi dijalog s Katoličkom Crkvom. Promatrače ima na drugom zasjedanju 2. vaticanskog sabora. Na dočeku pape u Jeruzalemu 1964. nalaze se predstavnici etiopske Crkve: članovi klera i jedan biskup. Da bi zahvalio za slanje promatrača na Sabor, papa je iz Jeruzalema poslao brzojav etiopskom patrijarhu Basiliosu. Ovaj mu je također brzojavno odgovorio, kada se papa vratio u Rim. U svibnju 1965. bili su u Addis Abebi u vezi s ondašnjim »sastankom na vrhu« starih istočnih Crkava tajnik i podtajnik Sekretarijata za sjedinjenje kršćana mons. Willebrands i o. Duprey. Primio ih je i car Haile Selassie. Pred odlazak u Tursku Pavao VI. brzojavom se javio 25. VII 1967. svim poglavarima starih istočnih Crkava. Tako i etiopskom. U brzojavu papa spominje »hodočašće za Efez gdje je naš Spasitelj proglašen potpunim Bogom i potpunim čovjekom.«¹¹ Patrijarh Etiopije Abba Basilios uzvratilo je telegram na engleskom.

⁹ *L'Osservatore Romano*, Roma, 6. svibnja 1973, str. 1.

¹⁰ *Glas Koncila*, Zagreb, br. 11, 27. svibnja 1973, str. 1.

¹¹ Pietro Silvi, nav. dj., str. 28.

Asirska Crkva

Asirska stara istočna Crkva, jedina nestorijanska, također stupa u dijalog s Katoličkom Crkvom. Sama živi u teškim prilikama pa je tako i njezin dijalog dosta skučen, ali srdačan. Na trećem zasjedanju 2. vatikanskog sabora nalaze se i asirski promatrači: quashisha Isaac Rehana i Georges Lamsa. Pred polazak u Tursku 25. VII 1967. papa je brzojavno obavijestio poglavara asirske Crkve. Na carigradskom uzletištu papu je dočekaao i asirski horepiskop Samuel Ezber. A uvečer istoga dana papa je u apostolskoj nuncijaturi primio delegaciju asirske zajednice. Predvodio ju je horepiskop Samuel Ezber, a došla je iz Mardina. Pavao VI. poklonio je članovima delegacije spomen-medalje svoga susreta s Atenagorom.

EKUMENIZAM U SADAŠNJEM ČASU

Lazar Babić

Ekumenizam nije izvan našega doseg. Možemo reći bez pretjeravanja da je Kristova Crkva po svojoj prirodi upravljena na širenje po cijelom svijetu, to znači da je ekumenska.

Međutim, ekumenski su putovi, poslije raznih čudnih i neshvatljivih razloga, ponovno zatrpani i zakršćeni. Nešto stoji na putu, netko smeta i koristi stare nesloge kršćana. Mnogi se u Crkvi natječu ne u prizivanju Milosti Božje nego u mudrovanju i raznim tumačenjima pojedinih povišesnih događaja, koji po mjerilima Kristovim ništa ne znače, a za ljude su neoprostiv grijeh. Pojavljuju se i na Istoku i na Zapadu razne knjige u kojima se samo konstatira sadašnje stanje u ekumenskom pokretu, ali se ne poduzimlju temeljne duhovne mjere u nadilaženju bolesnog stanja među kršćanima u cilju ostvarenja ekumenskog pothvata u svijetu.

Tko se duboko zamisli nad tom tragedijom naših odnosa u Crkvi, taj odmah dolazi do neugodnih spoznaja: da se ljudi ponašaju u Crkvi tako kao da ne vjeruju u Boga, kao da je kršćanska nauka plod ljudskog umovanja. Nedavno je objavljena jedna knjiga grčkog arhimandrita Haralampiosa: *Ekumenizam bez maske*. Tu se tvrdi »da postoje tri shvaćanja ekumenizma kao što postoje tri kršćanstva, tri eklezijalne samosvijesti«. Pravoslavni smatraju da je njihova Crkva »Una Sancta« i da je ekumenizam ili ekumenizam isto što i širenje pravoslavno-katoličke crkve po cijelom svijetu. Rimokatolici to isto misle o sebi i o svojoj Crkvi. Protestanti, koji ne vjeruju u Crkvu kao vidljivu Božansku Ustavu, žele da na temelju dogmatskog minimuma izrade jednu ekumensku konfederaciju svih crkvenih zajednica s centrom u Ženevi (»dolarski ekumenizam«).